

Provincianisme lingüístic

per Bernat Joan i Mari

Provincianisme: «o aquells que per “provincianisme” ens voldrien tancats i subordinats com una simple província».

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. Observatori de la Neologia.

Introducció

La batlessa de Barcelona, molt (pre)ocupada en qüestions de comunicació, obre un canal en una xarxa social concreta per comunicar-se més directament amb els ciutadans de la seua ciutat. Som a la tardor de 2020, l'infaust any del virus. Alguns conciutadans seus se sorprenden pel fet que la batlessa de la capital de Catalunya utilitzi bàsicament l'espanyol per adreçar-se'ls. Ella mateixa, emperò, fa per manera de deixar-ne clara la raó. “Hablo en español para que llegue a más gente, pero que si entra una pregunta en catalán, pues me paso un momento al catalán y así, de forma natural... 'nem fent. Vale?”. Malgrat que més del noranta per cent dels barcelonins entenen el català (i malgrat que el deu per cent que no l'entenen segurament tampoc no es preocuparan d'entrar al canal de youtube de l'alcalde), la senyora Colau considera que el català no acaba de ser una llengua prou bona per adreçar-se als seus conciutadans. Es tracta de poder establir contacte amb “més gent” (sense que quedi clar que, fent-ho en espanyol, realment s'estigui adreçant a més gent). El fet em recorda una anècdota que li ocorregué a un conegut autor de novel·la negra fill de parella mixta. Tenint un infant petit, l'home va fer un viatge de visita als seus parents de les Castelles. Tant ell com la seua companya parlaven en català al fill petit. El fet, segons sembla, va sorprendre els castellans. Que, com si es ficassin dins la cervellera de na Colau, es varen apressar a dir-li que, si li parlassin castellà al nen, aquest es podria comunicar amb

Resum

El provincianisme lingüístic és l'actitud pròpia d'aquelles persones que consideren que la llengua catalana no és prou apta per a tots els usos i funcions d'una llengua plenament normalitzada en el seu ús social. Es manifesta de diverses maneres, sempre que els parlants no es comporten com a parlants d'una comunitat lingüística autocentrada. Així, pràctiques com les dobles intervencions (en català i en castellà) a rodes de premsa dient el mateix contingut, no subtitulació de les intervencions en espanyol a televisions en llengua catalana, canvi de llengua en suposada atenció a parlants d'altres llengües, suposar que l'interlocutor no entén el català, o evitar qualsevol tipus de problema per l'ús de la llengua constitueixen elements que mostren provincianisme lingüístic. El present paper mira d'analitzar-los i d'explicar-ne els mecanismes psicosocials.

Paraules clau: Provincianisme, xovinisme, llengua, canvi de llengua, mitjans de comunicació, actitud lingüística, model lingüístic igualitari, drets lingüístics, autoestima, bilingüisme, intercomprensió lingüística, multilingüisme, accent regional, diglòssia.

Summary

Linguistic provincialism is the attitude of those people who consider that the Catalan language is not sufficiently suitable for all the uses and functions of a language that is fully standardized in its social use. It manifests itself in various ways, as long as the speakers do not behave as speakers of a self-centered linguistic community. Thus, practices such as double intervention (in Catalan and Spanish) press conferences saying the same content, no subtitling interventions Spanish television in Catalan language, change in alleged attention to speakers of other languages, suppose that the interlocutor does not understand Catalan, or to avoid any type of problem for the use of the language constitute elements that show linguistic provincialism. The present paper seeks to analyze them and explain their psychosocial mechanisms.

Key words: Provincialism, chauvinism, language, codeswitching, mass media, language attitude, equalitarian linguistic model, linguistic rights, self esteem, bilingualism, linguistic intercomprehension, multilingualism, regional accent, dyglossia.

quatre-cents milions d'habitants del planeta Terra. El nostre autor no es va estar de replicar-los: No em puc imaginar el meu nen comunicant-se amb quatre-cents milions d'individus. Quin horror!

M'afegesc al que la batlessa barcelonina considera “una murga” (paraules seues), per mirar d'esbrinar una mica, fins allà on pugui arribar, com funcionen els mecanismes del provincianisme lingüístic

(que, evidentment, pot presentar diverses cares, segons els llocs, les circumstàncies i el medi social, entre d'altres).

Per delimitar la qüestió, hauríem de començar aclarint que el provincianisme no s'ha de confondre amb el xovinisme, amb l'imperialisme lingüístic o amb la xenofòbia. Quan parlem de provincianisme lingüístic no ens referim, doncs, a actituds com les de José Ramón Bauzá, els

secessionistes lingüístics, o, directament, els que a cara descoberta diuen que al Regne d'Espanya s'hi hauria de parlar, pertot arreu, una sola i única llengua. Ens referim, més aviat, a persones com la batlessa de Barcelona, que consideren que tenen actituds favorables a la llengua catalana, que no en discuteixen l'oficialitat, que estan d'acord amb l'estatus actual de les llengües a l'Estat espanyol, que fins i tot poden arribar a afirmar-se com a catalanoparlants, però que troben que al català "li falta alguna cosa" per poder acabar funcionant com a llengua normal, és a dir, com a llengua pública comuna dels territoris que la tenen com a llengua pròpia.

Amb voluntat d'acotar la qüestió, consider que també hem de remarcar que el provincianisme lingüístic exigeix un determinat medi històric-social per poder-se desenvolupar. Entre nosaltres, no es pot entendre si no tenim en compte que vivim en una nació ocupada, amb una nació ocupant que exerceix el poder amb tots els seus mecanismes (més descarnats o més discrets, segons les necessitats del moment i la suposició d'efectivitat en cada cas), amb un entramat comunicatiu que sol estar al servei del poder polític, amb unes actituds negatives envers l'ús del català que s'han anat forjant a través de tres segles de dominació política. Sense aquests elements no podríem entendre que hi hagués conciutadans (alguns amb lideratge polític evident) que fessin bandera del seu complex Oncle Tom,¹ sense adonar-se'n de les conseqüències del seu propi capteniment.

1. "Ahora en castellano (por favor)"

Als països civilitzats, la gent sol saber llegir i escriure. Això fa que,

1. S'anomena complex Oncle Tom l'actitud de voler agradar els que ostenten el poder per part d'aquells que no en participen. Es basa en el capteniment dels esclaus negres del sud dels Estats Units d'Amèrica que feien tot el possible per fer-se agradables als blancs per tal de mantenir-hi una bona relació. L'Oncle Tom és el personatge protagonista de la novel·la de Harriet Beecher Stowe *Uncle Tom's Cabin*, a la qual Mark Twain va voler contraposar *Les aventures de Tom Sawyer* i *Les aventures de Huckleberry Finn*.

Constitueix una mostra de provincianisme lingüístic el fet de considerar la llengua com a no prou apta per a tots els usos i funcions, des dels més acadèmics als més col·loquials.

en escoltar una llengua que no s'entén, posem per cas, en un telenotícies, puguin accedir al que hi diu la persona no entesa a través del mètode (ben senzill, d'altra banda) de la subtitulació. Podem veure sovint, a les televisions del nostre país, persones parlant en xinès, en búlgar o en hongarès, que parlen les seues respectives llengües. No els entenem, tret que sapiguem mandarí, búlgar o hongarès. Però accedim a allò que ens diuen a través d'uns subtítols, que solen aparèixer a peu de pantalla i que ens permeten accedir a la informació.

La subtitulació permet, idò, que qualsevol persona que no entengui un borrall de català pugui accedir al que diu en aquesta llengua algú que és entrevistat. Pot aparèixer algú parlant en català en una cadena de televisió xinesa, búlgara o hongaresa, i uns convenients subtítols en les llengües respectives faran que a

Shangai, a Sòfia o a Budapest sigui comprès sense cap dificultat (ep, si hom sap llegir a un mínim de velocitat lectora).

Subtitular evita, doncs, haver de traduir. I, malgrat tot, és molt habitual que, quan algú fa declaracions en català i aquestes declaracions han de ser recollides per cadenes de televisió d'abast estatal (espanyol), hom li demani allò d'"ahora, en castellano", i, si és una mica educat, hi afegeixi el convenient "por favor". La resposta habitual, entre els catalans que acaben de fer l'estrany exercici de fer declaracions en la seua llengua, és automàticament passar a repetir allò que ja havien dit (aquesta vegada en espanyol). D'aquesta pràctica, ens en sorgeixen, automàticament, dues preguntes: d'una banda, per què, podent subtitular, els periodistes dels mitjans de parla espanyola solen demanar les declara-

cions en castellà. Bastaria passar les declaracions en català i subtitular-les. I, de l'altra, per què hi accedeixen els qui fan les declaracions en llengua catalana. També s'hi podrien negar. Imaginem, per un moment, que també els demanassin declaracions en francès, en anglès, en italià... Podria arribar a ser un autèntic desgavell!

La combinació resulta evident: d'una banda, els mitjans audiovisuals en espanyol –generalment espanyolistes, d'un espanyolisme banal, perfectament integrat en el seu funcionament quotidià, fluid, espontani– tenen assumit que els catalans fan declaracions en espanyol, quan allò que diuen pot ser d'interès per a la població dels territoris de parla castellana. Treure algú que parla en francès i subtitular-lo no els resulta estrany. Però haver de subtitular un ciutadà del mateix estat que parla en una llengua minoritzada, això ja són figures d'un altre paner. Sabent-ho, els que fan declaracions en català podrien negar-se a repetir-les en espanyol, ni que fos per economia comunicativa. I fent-ho matarien dos pardals d'un tret: perquè s'estalviarien una mica de saliva i contribuirien a fer una mica de pedagogia entre els hispanoparlants, molts dels quals pensen que parlem en català per fer-los la punyeta.

Quant als periodistes de mitjans en llengua catalana, podrien perfectament fer el mateix que fan els seus col·legues de mitjans en espanyol. Quan algun líder balear, principatí o valencià del PP o de Ciutadans, o àdhuc socialista, s'expressa en espanyol, li podrien demanar perfectament: "I ara en català, per favor". Ja m'agradaria veure la cara que se'ls posaria a Carlos Carrizosa o Inés Arrimadas si això passava. I, d'altra banda, no seria tan estranya la petició, tenint en compte que tots dos dominen el català i parlen per a mitjans en llengua catalana. La manca de reciprocitat en les actituds lingüístiques que es desprenen d'una pràctica tan senzilla ens dona alguna pista sobre el funcionament del provincianisme lingüístic als nostres mitjans de comunicació de masses.

2. En castellà ho tindrem més fàcil (al jutjat)

Una de les causes de la feixuguesa amb què es mou el procés de normalització de l'ús social de la llengua catalana és que vivim en un estat que té un model lingüístic desigualitari. Entrant en contradicció amb l'article de la Constitució espanyola que estableix la igualtat de tots els ciutadans, el mateix text legal disposa que hi haurà una llengua que serà l'oficial de l'Estat i que tots els espanyols l'hauran de conèixer, mentre que la resta seran llengües "autonòmiques", oficials dins les respectives comunitats autònomes, si així ho disposen els seus poders públics, però no oficials de l'Estat. A Bèlgica, a Suïssa o al Canadà, totes les llengües són oficials de l'Estat i totes ho són, en exclusiva, dins el seu territori lingüístic. Per això es tracta de models lingüístics igualitaris. El Regne d'Espanya presenta un model lingüístic que, malgrat reconèixer la pluralitat lingüística interior, no tracta igual totes les llengües. És a dir, no tracta igual tots els ciutadans, en tant que parlants d'aquestes llengües.

Un dels elements que mostren més clarament la desigualtat rau en el fet que determinats estaments no han d'aprendre les llengües "autonòmiques", encara que siguin oficials en els seus respectius territoris. Així, per exemple, hom pot exercir com a jutge al País Valencià, a Catalunya o a les Illes Balears sense haver de conèixer la llengua catalana. També diu molt de la desigualtat en el tractament de llengües el fet que siguin precisament funcionaris d'alt nivell els que poden prescindir del coneixement de les llengües oficials de determinades comunitats autònomes.

A l'existència (legal) d'un model lingüístic no igualitari, hi hem d'afegir un fet no menor: la manca de cultura de la pluralitat (en general i en la qüestió lingüística en particular) al Regne d'Espanya. Els programes educatius oficials releguen la qüestió de la pluralitat (quan hi apareix) a mer apèndix. Als territoris castellanoparlants ve-

sins dels que tenen com a pròpia una llengua diferent (sigui d'Espanya o no), no hi ha especial promoció del coneixement d'aquesta llengua. Seria ben normal que a Càceres o a Zamora hi hagués interès per aprendre portuguès (al cap i a la fi, tenen Portugal limitant amb les seues províncies), com ho seria que a Santander o a la Rioja hi hagués interès per aprendre euskera, o que a Saragossa, a Conca o a Múrcia hom s'interessàs pel català. Però ens trobam que el percentatge de gent de Zamora que sap portuguès o el de gent de Santander que sap basc o el de Conca que sap català s'assemblen bastant als de qualsevol altra província castellanòfona que no faci frontera amb aquests territoris. Aquest fet ens dona compte de la manca de cultura de la pluralitat. Fins i tot de la manca de formes en el bon veïnatge.

Tot plegat entrebanca el normal exercici dels drets lingüístics entre la població catalanoparlant. Si el jutge no sap català i a més pensa que a Espanya tothom hauria de funcionar en castellà, i, encara més, que el castellà està molt bé que sigui l'única llengua oficial de l'Estat, i, oïdà més!, que les "llengües autonòmiques" no haurien d'afectar cossos estatals com el seu, és probable que intentar exercir el dret d'usar el català en un judici acabi perjudicant el catalanoparlant que s'hi atreueixi. Per això és possible que el seu advocat, que vol guanyar el judici, li recomani al client que usi el castellà, no fos cas que l'ús del català li causàs problemes. Es conculquen els drets lingüístics per omissió. Perquè els parlants renunciïn a exercir-los, suposant que els provocarà un perjudici. En molts casos, probablement, tenen raó.

En el cas que comentam, doncs, no ens trobaríem davant un cas de provincianisme lingüístic per part dels parlants que renunciïn als seus drets per no veure's perjudicats, posem per cas, en un afer legal. Però sí que ens hi trobaríem si, avaluant les coses malament, hi renunciïn fins i tot en situacions en què es troben amb avantatge social. Un mestre que canvia de llengua

davant l'alumne que li fa mala cara, un client que renuncia a la llengua pròpia en un restaurant, i un llarg etcètera que hi podríem afegir, si pensen que van millor en castellà i que així s'estalvien problemes sí que exerceixen, a consciència o no, el provincianisme lingüístic. Però es tracta d'un provincianisme que ve reforçat pel fet que sí que, en determinades circumstàncies, exercir els propis drets lingüístics va en contra de qui els exerceix. Pel model lingüístic (legal) que patim.

3. Parl castellà perquè vull

Per a qualsevol persona que sofreixi alguna opressió, del tipus que sigui, que resulti compartida amb d'altres persones i allargada en el temps, el més fàcil és pensar que el seu comportament és voluntari, que ningú no l'hi ha imposat, que ho fa perquè vol. Així, moltes obligacions imposades, en la ment de qui les pateix, es converteixen en accions fruit de la voluntat pròpia. Es tracta d'un mecanisme de defensa mental que permet alleugerir l'estrès i no veure especialment perjudicada l'autoestima.

A determinats països de majoria musulmana, posem-ho com a exemple, s'imposa que les dones portin vel. A l'Iran o a l'Àrabia Saudita, les dues potències que es disputen el poder regional a l'Orient Mitjà, portar vel resulta obligatori per a les dones. Legalment, les dones no poden sortir de casa sense dur el cap cobert. M'imagín que tant en un lloc com a l'altre, hi ha dones que consideren que no n'haurien de dur. De fet, a l'Iran, el 2019 hi va haver protestes contra el règim en què les dones protestaven llevant-se el vel enmig del carrer. Segurament, emperò, si enquestàssim les dones d'ambdues poblacions, la majoria contestarien que duen vel perquè volen. No perquè els ho imposin. Així mateix, a la nostra part del món, també hi ha moltes dones musulmanes que porten vel. Resulta, emperò, molt difícil de desitjar aquelles que en porten perquè volen d'aquelles que el duen perquè no volen enfadar-se amb son pare, perquè no volen quedar malament

La consideració de la llengua com un element ancestral i folklòric i el provincianisme solen alimentar-se mútuament.

dins la seua comunitat, perquè el marit està més content si en porten o perquè no volen problemes amb qui sigui dels seus. Mentalment, els és més fàcil dir que en duen perquè volen. Encara que no sigui veritat. Alleugereix l'estrès i no lesiona l'autoestima.

Amb la llengua ocorre exactament el mateix. El català és una llengua amb un ús social molt distant de la normalitat, entenent com a normalitat allò que ocorre a la majoria de llocs i a la majoria de persones (no hi vulgui veure ningú res que no sigui regularitat estadística). Usar el català en determinats àmbits pot resultar conflictiu, difícil o senzillament incòmode. Per això es gasta menys energia fent-hi servir l'espanyol i no qüestionant l'hegemonia lingüística. El mecanisme de defensa, en aquests casos, és afirmar que hom fa servir el castellà perquè vol, no perquè ningú l'hi imposi.

Però qualsevol ús innecessari del castellà (i la immensa majoria dels usos que en fan els ciutadans catalanoparlants ho són, objectivament) implica plegar-se a una imposició. Una imposició amb fondes arrels històriques. Perquè, per començar, qui fa servir el castellà no tenint-ho com a llengua materna, llengua inicial o primera llengua és perquè l'ha après. I, si l'ha après, potser no ha estat perquè hagi volgut, sinó perquè algú, totalment aliè, ha dictaminat que l'havia d'aprendre. Als orígens hi ha una imposició de la llengua a sang i foc. Després, un embolcall legal que vesteix de civilització el supremacisme lingüístic. A continuació, un desplegament generalitzat de mitjans perquè tota la comunitat sotmesa aprengui la llengua del qui la domina. I, finalment, una assumpció de la llengua per part dels altres parlants com si fos pròpia (fins al punt, de vegades,

d'arribar a negar la pròpia). Llavors no és estrany que es desplegui també el mecanisme mental de dir que hom parla castellà “perquè vol” i no perquè ningú li ho imposi.

Dir que hom parla en castellà tot just per voluntat pròpia, perquè ho considera més adequat o perquè s'hi sent millor, més còmode, més segur, formaria part del provincianisme banal, d'aquest provincianisme que, de tan arrelat com està, ni tan sols és percebut com a tal, sinó com una opció més entre un parell o tres d'igualment legítimes, lògiques i normals.

4. “La lengua común que nos hemos dado”

Un dels episodis més interessants de la discussió de l'actual Llei d'Educació (l'anomenada Llei Celaa, que tanta polseguera ha aixecat entre els sectors més reaccionaris del Regne d'Espanya) va tenir a veure amb l'ús de les llengües al Congrés dels Diputats. Es debatia una proposta presentada per l'extrema dreta en què, contravenint la Constitució espanyola, es demanava que tot l'ensenyament, arreu del Regne d'Espanya, tengués el castellà com a llengua vehicular. Per posar en evidència la desigualtat real en el tractament de les llengües, diversos diputats varen intentar adreçar-se a la cambra en la seua llengua (diferent de l'oficial de l'Estat). Ho feu Joan Baldoví (Compromís pel País Valencià), que es curà en salut introduint una cançó de bresol en català al final de la seua intervenció, de manera que si la presidenta el tallava ja no tenia res més a dir. També ho va fer, però al principi, Gabriel Rufián (ERC), que fou tallat per la presidenta un parell de vegades, abans de continuar en espanyol. Ho feu el diputat del Bloque Nacionalista Galego Néstor Rego, que va intervenir en gallec fins que la presidència li va tallar completament la paraula. I ho va fer, en català, el diputat de la CUP Albert Botran, que posà en evidència que al Congrés dels Diputats no s'hi pot parlar la nostra llengua. Ni Rego ni Botran varen poder acabar les seues intervencions.

Quan la presidenta del Congrés, la barcelonina Meritxell Batet, va tallar el diputat del BNG, es va referir específicament a “la lengua común que nos hemos dado”. El va començar a parlar “la lengua común”, obviant que si una llengua és comuna ho és per la voluntat dels que la comparteixen, no per cap casta de qualitat intrínseca a la llengua mateixa. I, precisament, tant Baldoví, com Rufián, com Rego, com Botran el que posaven de manifest, era, precisament, que qüestionaven que el castellà o espanyol hagués de ser la llengua “comuna” dels representants dels respectius pobles al Congrés dels Diputats.

Aquí es va acabar la discussió. I, en canvi, seria facilíssim d'aconseguir que el català fos llengua habitual al Congrés dels Diputats. Al Congrés hi ha vuitanta-vuit diputats que representen els ciutadans del País Valencià, del Principat de Catalunya i de les Illes Balears. D'aquests, segons els meus comptes, n'hi ha setanta-quatre de catalanoparlants. La resta també podrien parlar català sense gaires problemes, en general. Posem que n'hi ha una quarantena d'ultraespanyolistes que, per una qüestió identitària, mai parlarien català al Congrés, encara que poguessin. Idò bé, encara en queden devers cinquanta que podrien usar la llengua sense cap problema. I que, si efectivament ho fessin, canviarien completament la fisonomia lingüística del Congrés dels Diputats.

Des del meu punt de vista, constitueix un signe clar de provincianisme lingüístic que els diputats catalanoparlants continuïn acceptant la imposició del castellà en una cambra on teòricament hi representen la gent del nostre país. No s'hi val dir que són a les Castelles i que allà s'hi parla castellà. Si hi són, hi són representant-nos a nosaltres. I, per tant, hi haurien de poder fer servir la nostra llengua. I podrien imposar-la. Com s'ho farien, per impedir que cinquanta diputats intervinguessin en la seua llengua, si així ho decidien tots en bloc? I, si no, si no es tracta d'una cambra nostra, que ens representi, que formi part

de la nostra quota de sobirania nacional, no hi haurien d'intervenir en català.

5. La cosa justa: un bilingüisme autèntic

En altres etapes històriques se'n ha venut més fàcilment que no ara mateix la idea que hi ha territoris que de manera natural són unilingües i d'altres que són bilingües. Es tracta del “mite del bilingüisme”, per dir-ho en termes de Lluís V. Aracil.² Així, doncs, mentre Castella, la Toscana, Normandia o la Vall del Loira serien regions unilingües, Galícia, el Tirol del Sud, Bretanya o les Illes Balears serien bilingües. L'esquema, per ell mateix, genera una desigualtat que només s'explica obviant qüestions històriques elementals (com ara que cap regió de les esmentades no era bilingüe en origen) i d'altres que guarden relació amb la situació política (la diferència fonamental entre les àrees esmentades és que unes formen part de la nacionalitat dominant dins els respectius estats i d'altres formen part de nacions sense estat). Si obviam la Història i la política, podem arribar a considerar que hi ha regions unilingües i d'altres de bilingües. Però hi hem de posar dos vels molt gruixuts per davant, per poder entendre-ho d'aquesta manera.

Acceptar aquest esquema ja resulta una forma de provincianisme. I l'esmentat provincianisme es pot afirmar a través d'una posició diguem-ne “bonista”: la d'aquells que consideren que allò a què podem aspirar els parlants de llengües minoritzades és a aconseguir que la nostra llengua estigui en un equilibri perfecte de bilingüisme amb la llengua superposada. A les Illes Balears, que el català i el castellà arriben a trobar-se en una situació d'igualtat harmònica. El bon desig només té un petit defecte: que aquesta harmonia en situacions de bilingüisme no existeix. No hi ha terri-

2. ARACIL, Lluís V. “Bilingualism as a Myth”. *Word*, New York, 1974.

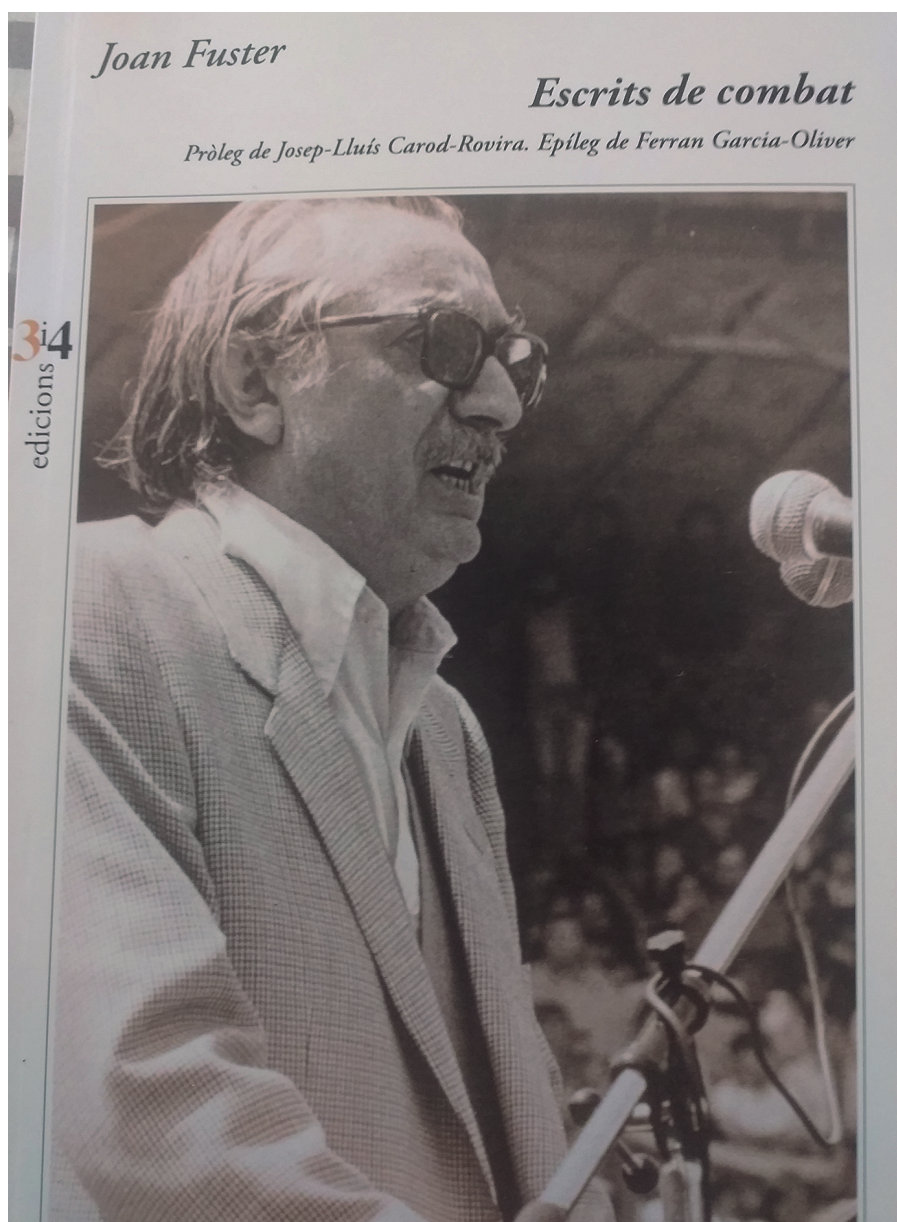
toris sobre els quals hi hagi establert un bilingüisme harmònic, en què dues llengües comparteixin espai de manera estable, sense que cap domini sobre l'altra, sense que hi hagi desequilibris, sense que cap estigui en una situació més precària que l'altra. Per definició, les situacions de bilingüisme sempre són inestables, i desemboquen en la normalització de la llengua abans minoritzada o en la seua residualització (i posterior desaparició).

6. "Hi tenim companys Erasmus"

Una de les característiques pròpies de la satel·lització lingüística consisteix a accedir al món a través d'una llengua interposada, que se suposa que sap tothom. Això fa que alguns catalanoparlants s'esforcin a parlar en espanyol, molt lentament i clarament, fins i tot amb persones que no n'entenen ni un borrall.³

Teòricament, un espai de ciència i cultura com és la universitat no hauria de caure en aquest tipus de disfunció psicosocial. El programa Erasmus va ser pensat per implementar els intercanvis entre universitaris dins l'espai universitari europeu, amb la voluntat que els estudiants universitaris es fessin càrrec de la pluralitat, la diversitat i la varietat de situacions que podem trobar a la vella Europa. Cal suposar, per tant, que un estudiant que s'aculli al programa Erasmus ha de tenir algun interès a conèixer la llengua, la cultura i fins i tot la Història del lloc on va a seguir el programa. Així, certament, algú que se'n vagi a fer un Erasmus a

3. En certa ocasió, el periodista Joan Mari de la Fuente i qui signa aquest paper eren en un jutjat d'Eivissa esperant per un afer. Mentre esperaven, hi havia una funcionària que intentava esbrinar el que havia ocorregut en un accident de cotxe que involucrava un ciutadà suís i un de Sèrbia. Cap dels dos no parlava espanyol. La funcionària els repetia una vegada i una altra, molt lentament, les preguntes, que ells comprenien igual de poc si els parlaven lentament i sil·labejant que a velocitat normal. Fins que ens decidírem a fer-los d'intèrprets en anglès (que sí que parlaven tots dos). La funcionària ens va mirar com si s'hagués operat un miracle.

Joan Fuster va combatre fortament tot tipus de provincianisme, inclòs el lingüístic. Amb aquesta actitud va contribuir al desvetllament de la consciència nacional, tant al País Valencià com al conjunt dels Països Catalans.

Bolonya (la ciutat que n'acull més, per cert; Barcelona queda en segona posició), s'interessarà per l'italià i per la cultura italiana. O fins i tot qui vagi a Dinamarca pot tenir algun interès pel danès o qui vagi a Holanda pel neerlandès. A la pràctica, emperò, podem suposar que el programa Erasmus s'ha desvirtuat, ni que sigui relativament, perquè avui dia es pot estudiar a Dinamarca, a Holanda o fins i tot a Itàlia seguint cursos en anglès. Quina experiència diferencial, idò, tendran els estudiants del programa Erasmus que hagin estat a Amsterdam,

a Copenhague o a Uppsala, si tots han fet cursos en la mateixa llengua i no s'han interessat per les llengües i cultures dels respectius països?

De la mateixa manera que, en l'esperit del programa europeu d'intercanvis universitaris hi ha que els estudiants coneguin llengües i cultures diferents de la seua (i de les més generals d'Europa), hem de suposar que els que cursen Erasmus a València, a Barcelona o a Palma han de tenir un interès, ni que sigui perifèric, per conèixer la llengua catalana. De fet, pràcticament totes les universitats de la Xarxa Lluís

Vives (que engloba la vintena d'universitats dels Països Catalans) tenen cursos de Llengua Catalana per a estudiants procedents de territoris de fora del nostre domini lingüístic. Fins i tot cal reconèixer que una part dels estudiants que escullen alguna universitat del nostre territori lingüístic per a seguir-hi un Erasmus aprenen català. I després en fan gala.⁴

Però n'hi ha una part que, per raons diverses, prefereixen seguir el programa en espanyol, o fins i tot en anglès. El problema, emperò, no són els alumnes més o manco desorientats, sinó els estudiants de la societat d'acollida que cedeixen a la seua desorientació. Vull dir, efectivament, els alumnes catalans que consideren "normal" canviar de llengua (a l'espanyol, generalment) perquè hi ha alumnes del programa Erasmus (tot desentenent-se del fet que el català també es pot aprendre). I, encara més, els professors que cedeixen a canviar de llengua perquè hi ha alumnes d'algun altre país de la Unió Europea dins l'aula.

Si se'ls oculta el català, els estudiants que segueixen el programa Erasmus en alguna universitat dels Països Catalans no copen la realitat lingüística de la nostra societat. Ocultant-los el català pervertim el propòsit fonamental del programa d'intercanvi d'estudiants entre diferents universitats europees. I, endemés, ocultant-los la llengua catalana feim gala del nostre provincialisme lingüístic.

7. Hi ha gent de tot Espanya

A un nivell més domèstic, el que ocorre amb els estudiants del programa Erasmus, d'abast europeu, també es dona quan, en una reunió determinada (sigui convenció, congrés, sessió de teràpia o introducció a les arts marçials), hi ha persones de territoris de parla catalana i de territoris que no ho són, provinents de la resta del Regne d'Espanya. En aquest cas, l'argument que "hi ha

gent de tot Espanya" sol ser suficient perquè qui porti la reunió passi a parlar espanyol.

En aquest punt, tocaria preguntar-nos si no es podria seguir amb relativa comoditat, en condicions de respecte a la pluralitat i a la diversitat, qualsevol tipus d'intercanvi, parlant cadascú la seua llengua (entre les llengües romàniques) i intentant mantenir una comprensió passiva de la resta.⁵

Als països nòrdics, en aquest tipus de reunions, si hi ha parlants de suec, de danès, de noruec, de feroès o d'islandès, cadascú sol parlar la seua llengua i, en general, entre persones mitjanament cultes, se suposa un coneixement passiu de les altres. De tal manera que algú pot intervenir en danès, i tothom l'entén (potser no totalment, però sí prou com per no perdre el sentit de les coses); tot seguit intervé algú en noruec i ocorre el mateix. I així successivament. Tenint en compte que la distància lingüística entre les diferents llengües romàniques no és gaire diferent de la que existeix entre les diferents llengües nòrdiques, podríem considerar ben normal que algú intervengués en francès, un altre en portuguès, un tercer en català i un quart en espanyol i que no hi hagués necessitat de recórrer al domini d'una sola llengua per garantir la comunicació entre tots.

La diferència entre el Regne d'Espanya i el que ocorre a Escandinàvia és que els escandinaus estan acostumats a sentir les respectives llengües amb normalitat. Tenen un Consell Nòrdic que garanteix, per exemple, que tothom pugui accedir a les cadenes de televisió en les llengües de tots els països que integren el consell. Així, els danesos estan avesats a sentir programes en suec, els islandesos en senten en danès, els danesos en noruec, etc. De manera que a ningú li és estrany

sentir una altra llengua escandinava. I tots s'esforcen per entendre's mútuament.

Al Regne d'Espanya ocorre exactament el contrari. S'entrebanquen fins i tot les emissions de televisió entre comunitats autònomes que comparteixen la mateixa llengua.⁶ Segons la directiva europea de Televisió Sense Fronteres, les cadenes públiques de Catalunya s'haurien de poder veure al País Valencià i a les Balears, i les d'aquestes comunitats autònomes, a Catalunya. Avui IB3, televisió pública de les Illes Balears, es pot veure a Catalunya, a Andorra, a la Catalunya Nord i a les comarques de Castelló, però encara no es pot veure a la resta del País Valencià (si no és per Internet, que certament no té fronteres). Les cadenes de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals es poden sintonitzar a les Illes Balears, però encara no es veuen a tot el País Valencià. S'està avançant, gràcies a la bona sintonia entre les direccions de les tres televisions públiques dels Països Catalans, en la reciprocitat en la recepció de les emissions, però encara queda camí per fer per aconseguir-la plenament.

Segons la directiva de Televisió Sense Fronteres, emperò, no ens hauríem d'aturar en el nostre territori lingüístic. També seria desitjable que, de la mateixa manera que nosaltres rebem les cadenes de televisió en espanyol, a Castella poguessin rebre les cadenes en català, en basc o en gallec. El costum podria fer, amb bona voluntat per aconseguir-ho, que algú de Madrid o de Salamanca pogués comprendre millor el català o el gallec del que es comprén actualment. Sintonitzant programes en català o en gallec, a qualsevol lloc de l'Espanya monolingüe s'hi podrien familiaritzar prou fàcilment.

Aquesta manca de cultura de la pluralitat, tan hispànica i tan poc

4. Cecilia Malström, excomissària de Comerç de la Unió Europea i ministra del govern de Suècia, fa gala d'un català relativament fluid, adquirit, segons ha confessat ella mateixa, seguint el programa Erasmus a Barcelona.

5. Tenc l'experiència directa d'unes jornades de seguiment de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, organitzades a Santiago de Compostel·la i coordinades pel sociolingüista Fernando Ramallo, professor de la Universitat de Vigo, en què hi va haver intervencions en galaicoportuguès (tant en la variant gallega com en la portuguesa), en espanyol i en català sense necessitat de cap intèrpret.

6. Recordem els esforços fets, des dels òrgans centrals de l'Estat espanyol, contravenint la directiva europea de Televisió Sense Fronteres, perquè al País Valencià no es puguin seguir les emissions de televisió emeses des de Catalunya o des de les Illes Balears. Actualment s'està treballant per la reciprocitat entre TV3, IB3 i À punt, però encara no s'ha aconseguit plenament.

nòrdica, explica que, quan en una reunió “hi ha gent de tot Espanya”, hom entengui com a fet d'allò més natural haver de recórrer a la llengua de Castella per entendre's. Del costat dels monoglòts hispanòfons, s'hi pot apreciar monolingüisme militant, al·lèrgia a l'Estratègia Europa 2020 per la societat del coneixement, o fins i tot s'hi pot intuir un pèl de catalanofòbia. Però pel costat catalanòfon només hi podem detectar provincianisme lingüístic.

8. “El català, una murga”

Durant el mes de novembre de 2020, la batlessa de Barcelona, Ada Colau, va posar en marxa un canal d'Instagram tot utilitzant les xarxes socials per comunicar-se amb els ciutadans. Malgrat que a Catalunya hi ha tres llengües oficials (català, occità i espanyol) i que a l'ajuntament de Barcelona hi ha un reglament lingüístic que estableix el català com a llengua prioritària, l'alcaldeessa va optar per utilitzar el castellà com a vehicle de comunicació preferent amb els ciutadans de la seua ciutat, capital de Catalunya. Va dir que utilitzaria el castellà “para llegar a más gente”, però que si algú li feia alguna pregunta en català, la respondria en català “i així 'nem fent”. Com no podia ser d'altra manera, la decisió de l'alcaldeessa barcelonina⁷ d'usar l'espanyol va provocar una forta polèmica.

S'hi varen implicar ben clarament diversos intel·lectuals i escriptors, entre els quals podem destacar les intervencions de Màrius Serra.

La resposta de la batlessa barcelonina es va assemblejar molt a la resposta dels més destacats practicants del provincianisme lingüístic davant el Manifest del Grup Koinè (2017).⁸ No va dissimular a l'hora de mostrar clarament que considerava

Per acabar d'actuar amb criteris internacionalment homologables, als mitjans de comunicació en llengua catalana encara els manquen alguns reajustaments importants en l'autocentrament.

que qualsevol debat sobre la llengua es convertia per a ella en una murga. Colau va dir que era “força asfixiant el rotllo aquest fiscalitzador de la llengua”. En una piulada ho deia tot. Parlar sobre l'estatus de la llengua, debatre sobre les llengües i el seu paper en la societat, reflexionar sobre la llengua i les llengües, sobre el plurilingüisme, sobre la gestió del multilingüisme, és “força asfixiant”. Qualsevol altre tipus de debat constitueix un enriquiment, una riquesa per a la ciutat, un focus de llum i d'il·lustració. El mateix, referit a la llengua (especialment si es discuteix el paper de la llengua catalana, suposadament la llengua nacional de Catalunya) esdevé “força asfixiant”.

Però no només asfixia, el debat sociolingüístic, sinó que és, directament, en termes estrictament científics, de gran pes acadèmic, “un rotllo”. No és només “un rotllo”: és “el rotllo aquest”. Qualsevol adolescent, al pati de l'institut, seria capaç d'ornar-ho una miqueta més, de treballar-s'ho mínimament. Endemés, per a la senyora Colau, no es tracta només d’“un rotllo”, sinó que és “el rotllo aquest fiscalitzador”. L'alcaldeessa de la capital de Catalunya obvia la llengua nacional del país i troba que criticar-la és “fiscalitzador”(!).

Diffícilment, en una sola piulada, es podia encapsular una dosi més potent de provincianisme lingüístic.

8. Em remet a un tuit del bocamoll Gabriel Rufián, en què hi deia “Més Rosalia i menys Koinè”, com si la cantant Rosalia i el Grup Koinè tenguessin alguna mena de conflicte entre ells.

9. Els accents regionals del francès

El fet que Jean Castex, batle de Prada de Conflent, arribàs a la condició de primer ministre de França va despertar comentaris, entre d'altres aspectes, sobre el seu “accent”. A la República Francesa hi ha sectors molt sensibles en la qüestió de sentir-se ofesos/ferits/ultratjats per tot allò que no sigui el francès estàndard. I, dins tot allò, s'hi inclouen també els anomenats “accents regionals”, és a dir, l'accent d'aquells que no parlen exactament amb la mateixa tonada que els parisencs, o els francesos de l'Illa de França.

Nascut a Vic en Fesensac, a Occitània, net del polític Marc Cartex, no va ser aliè a l'occità, que encara es parlava a casa seua. Posteriorment, es va traslladar a Prada de Conflent, on va aprendre el català. Per tant, Castex parla occità, parla català i, naturalment, parla francès. Tenint en compte que es va formar a l'Escola Nacional d'Administració,

7. Recordem que Ada Colau va ser elegida batlessa de Barcelona pel suport dels partits unionistes (amb Ciutadans liderant-lo) per evitar que governàs la ciutat Ernest Maragall, cap de llista d'Esquerra Republicana de Catalunya. Davant el perill d'una Barcelona governada per ERC, tots els poders fàctics d'Espanya apostaren per l'aliança entre Barcelona en Comú, el PSC-PSOE i Manuel Valls. Colau és, doncs, objectivament, a Barcelona, l'alcaldeessa de l'unionisme espanyol.

a París, on s'han format la majoria dels integrants de l'elit política de la República Francesa, em costaria molt de pensar que el seu francès no sigui gairebé perfecte. Però, ai las!, Castex té accent “du Midi”. Se li nota el deix sudista. Té accent catalanooccità. No acaba de parlar un francès igual que els de l'Illa de França.

Si un polític progressista com Jean-Luc Melenchon és capaç de retreure-li l'accent a una periodista que li fa una pregunta durant una roda de premsa, què no s'haurà pogut dir de l'accent del primer ministre francès!

De manera que l'Assemblea Nacional posa fil a l'agulla i decideix legislar sobre el fet d'enfetre-se'n dels diferents accents amb què els ciutadans de la República parlen el francès. Des del mes de desembre de 2020, burlar-se de l'accent d'alguna compatriota (ep! mentre parli francès) serà considerat inadequat, i, fins i tot, penalitzat pel codi penal.

Sorprenentment, emperò, la cura que es té envers els accents del francès desapareix completament quan es tracta de llengües diferents del francès però també parlades per ciutadans de la República. Així, hom pot penalitzar mofar-se de l'accent de la gent que parla com el primer ministre, però no hi ha enlloc on es posi de manifest la mateixa actitud si hom se n'enfot de qui parli occità, bretó, cors, català, basc, arpità... Per aquí plora la criatura. Pensem que, a hores d'ara, la República Francesa encara no ha assumit la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, part del cabdal comunitari europeu que s'exigeix als nous socis d'aquest club d'estats però que es passa per alt si no l'assumeix algun soci fundador.

De manera que els ciutadans de la Catalunya Nord, siguin del Rosselló, del Vallespir, del Conflent o de la Cerdanya, poden mostrar orgullosament el seu accent francès diferenciats, però toparan amb més impediments (i amb menys protecció per part de l'Estat) si intenten funcionar en la llengua territorial, històrica, patrimonial d'aquella part de l'antic Regne de Mallorca. A

més adaptació, naturalment, més provincianisme lingüístic.

10. La dimissió dels catalanocèntrics

Últimament s'està donant un fenomen més subtil que, de manera més o manco perifèrica, també mereix un comentari en aquest paper: la dimissió d'aquells que entenen el problema (socio)lingüístic, que usen normalment la llengua catalana, que pensen fins i tot que el català hauria de tenir el paper de llengua pública comuna als nostres territoris, però que canvien de llengua de manera sistemàtica per evitar qualsevol tipus de conflicte lingüístic.

Aparentment, el fenomen es dona especialment entre les generacions joves. Es tracta de persones que sovent han rebut la major part de la seua educació formal en llengua catalana, que dominen el català oral i escrit i que no tenen manca d'autostima lingüística. Consideren el català com la seua llengua, i no en reneguen, sinó ben al contrari: fins i tot poden afirmar, sense cap problema, que n'estan orgullosos. Però perceben que socialment el català és una llengua “problemàtica”. Certament, la comunicació pública anticatalana ha treballat moltíssim com presentar el paper del català com el de “llengua problemàtica”. En podem observar exemples d'una manera ben sovintejada. Quan una persona va a un lloc públic i usa el català i rep alguna mostra de rebuig per aquesta circumstància, es contribueix a presentar el català com la font del problema (quan la font, indubtablement, és el fet que hi ha un contingent de població a la nostra societat que no vol entendre la llengua catalana). Quan se't demana traducció al castellà (davant la policia, al jutjat o en qualsevol altra circumstància), s'està contribuint a mostrar el català com a llengua problemàtica.

Com que l'ús de l'espanyol no sol generar aquest tipus d'entrebancs (és inexistent el nombre de casos de persones a les quals s'hagi requerit traducció al català per part de cap organisme públic, ni tan sols dins el nostre territori lingüístic), aquestes

persones, membres de la comunitat lingüística catalana, solen usar ja directament l'espanyol, justament per evitar els problemes que se'ls poden derivar de l'ús del català.

A l'hora d'analitzar el fenomen, doncs, no el podem incloure dins els esquemes de la diglòssia tradicional (no pensen que una llengua és per a ocasions formals i una altra per a les informals), tampoc en el de l'autoodi (no reneguen de la llengua catalana ni es neguen a si mateixos com a catalanoparlants), ni tan sols de cap tipus de menysvaloració ni de subordinació (conscient). Es tracta, senzillament, d'apel·lar a la comoditat en l'ús de la llengua. Com que no rebran, a l'hora d'usar l'espanyol, tota una sèrie d'inputs negatius que sí que poden rebre si usen el català, opten directament per la llengua dominant.

Com hem comentat, d'aquest fenomen dimissionari d'una part dels catalanoparlants (localitzada bàsicament entre els parlants més joves) no en podem dir estrictament “provincianisme lingüístic”, però hi guarda relació, i cal tenir-ho en compte a l'hora d'intentar definir aquesta actitud, certament molt nova dins la nostra comunitat lingüística. Fins al tombant del segle XX, resultava més estrany que no ara trobar persones amb consciència lingüística catalana, no diglòssics ni patidors de cap tipus de menyspreu envers la llengua pròpia, que no la usassin normalment, fins i tot en circumstàncies que els podien ocasionar un punt d'incomoditat o de malestar. L'evasió sistemàtica del conflicte, certament, condiona de manera molt greu els usos públics de la llengua catalana en els nostres dies.

A les Illes Balears, a Eivissa en concret, igual que ocorre a d'altres àrees del domini lingüístic català, s'hi poden observar diferents tipus de provincianisme. Entre aquests, entenem que el provincianisme lingüístic n'és un de destacat, ni que siga per la importància que té la llengua a l'hora de definir la nostra identitat col·lectiva.

BERNAT JOAN I MARÍ ■